

FILATELIST št.10

Glasiło Filatelističnega društva Idrija

24. avgust 1996

VSEBINA:

Največji filatelistični dogodek - Nikolaj Jereb	3
Idrijske čipke na slovenskih znamkah - Ivana Leskovec	6
Čipkarski festival - O Idriji, čipkah in jubilejih -		
- Ivana Leskovec, Mirjam Gnezda	9
Balthasar Hacquet - Janez Kavčič	13
Zanimivosti poštne zgodovine - Stanko Majnik	16
Žigi pošte 5280 Idrija ob izidu znamk		
z idrijsko čipko - Ljubo Ukmar	19
Filatelistične karikature - Silvester Bajc	20

Izdal in založil: Izvršni odbor Filatelističnega društva Idrija. Naklada: 100 izvodov.

Žiro račun: 52020-678-65581. Uredniki: Ljubo Ukmar, Nikolaj Jereb, Silvij Bajc, Vojko Rejc, Franci Jereb.

NAŠ NAJVEČI FILATELISTIČNI DOGODEK

Čprav je z današnjo vred izšlo šele skromnih deset številka našega glasila *Filatelist*, je bila prva številka prva in edina v svojem času v prostoru filatelistične društvene periodike Slovenije. Sledil mu je mariborski *Znamkar* in letos še *Zbiralec*. Razveseljivo je, da je znova začela izhajati revija *Nova filatelija*, ki jo izdaja *Filatelistična zveza Slovenije*.

Filatelistično društvo *Idrija* ocenjuje prettklo desetletno obdobje kot zelo delovno in uspešno. Vseskozi si prizadeva vpeti v poštne - filatelistične izdaje dragoceno tehniško in kulturno dediščino mesta in rudnika ter vanje ujeti tudi sedanjí utrip tukajšnjega življenja.

Zelo odmevna je bila izdaja dveh priložnostnih poštних znamk ob petstoletnici mesta in rudnika 1990. *Beograjska Jugomarka* je od cca 400 vlog za izdajo znamk iz celotne tedanje Jugoslavije izbrala le 12 predlogov - med njimi tudi našega.

Največji uspeh pa je društvo doseglo letos: predlog za upodobitev idrijskih čipk na znamkah je bil sprejet. Društvo se je za to trudilo kar nekaj let. Vedno znova je naš predlog odlagala nekdanja *beograjska*, kasneje pa tudi slovenska komisija za znamke. Konkurenca je bila huda, saj je obeležitev motiva na znamkah za predlagatelje izjemen uspeh, hkrati pa je poštna znamka med najmočnejšimi promocijskimi mediji v svetovnem merilu. Žal se to prepogosto pozablja, kadar je take projekte potrebno finančno podpreti in edinstvena priložnost mine le napol izkoriščena.

Pošta Slovenije je odločila, da bo to serija rednih poštних znamk z idrijskimi čipkami. Prvi poskusni tiski so bili izdelani že v marcu in so imenitno dopolnjevali razstavo čipk v palači narodov v Ženevi. Prvi del serije je izšel 21. junija, dan pred občinskim praznikom, ko se *Idrija* spominja odkritja bogate rudne žile na dan sv. Ahacija, 22. junija daljnega leta 1508. Serija obsega 6 vrednosti (1, 2, 5, 12, 13 in 50 SIT) in sicer za vsako nominalo 2 motiva, kar pomeni 12 znamk. Znamke imajo tudi zaščitni tisk viden v UV svetlobi. Motive je izbrala *Ivana Leskovec*, diplomirana etnologinja, direktorica *Mestnega muzeja Idrija*, v katerem med drugim hranijo bogato zbirko idrijskih čipk.

Pošta Slovenije se je po letu 1991 prvič odločila za ovitek prvega dne ob izidu rednih znamk. Izšla sta dva. *Idrijski slikar Nande Rupnik*, ki že dolgo sodeluje z našim filatelističnim društvom, je avtor poštnega žiga.

Da so se 23. aprila letos zavrteli stroji v *Tiskarni Delo* in pričeli s tiskanjem prvih pol znamk (najprej za 50 tolarjev), ima obilo zaslug *Janko Štampfl*, nekdanji sekretar in sedanjí podpredsednik *FZS*. Sodeloval je tudi pri spremljajočih društvenih izdajah. *FD Idrija* je namreč izdalo še lično maximum karto in razglednice, reprodukcije starih fotografij *Idrije*, *klekljaric* in čipk. Posebno zanimiva je reprodukcija fotografije, ki prikazuje prvo uradno učiteljico *klekljanja* v *Idriji*, *Ivanko Ferjančič* z razredom *klekljaric* iz leta 1877. Društvo je pripravilo tudi posebne reprezentativne albume s kompleti znamk in poštних ovitkov. Tekst zanje sta prispevala prof. dr. *Janez Bogataj* in prof. *Ivana Leskovec*. Slovesna promocija novih rednih poštних znamk z motivi idrijskih čipk je bila na dan izida 21. junija 1996 v komorni dvorani idrijskega gradu. Svečanosti so se udeležili

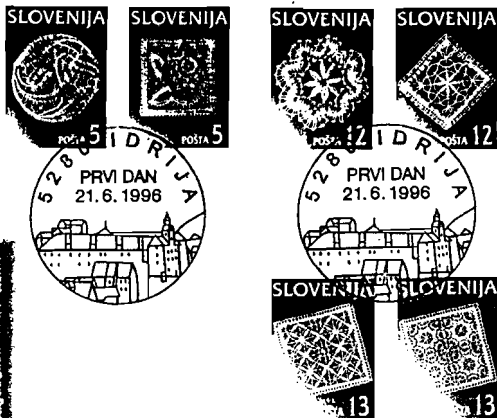
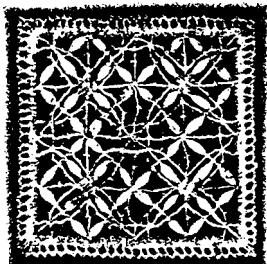
namestnik generalnega direktorja Pošte Slovenije Jože Fošt, članica Komisije za poštne znamke Vesna Jerina, namestnik predsednika Komisije Anton Krauthaker, predstavnik Ministrstva za promet in zveze Jože Unk, predsednik Filatelistične zveze Slovenije Mitja Jančar in številni drugi ugledni gostje. Pozdravila sta jih in podala uvodne misli predsednik FD Idrija Nikolaj Jereb in idrijski župan Samo Bevk, namestnik direktorja Pošte Slovenije Jože Fošt pa je pospremil izdajo znamk z vzpodbudnimi besedami ter poudaril prizadevanje Pošte Slovenije, da z najsodobnejšo tehnološko opremo, strokovnostjo in prijaznostjo nudi kvalitetne poštne usluge. Zgodovino klekljanja v Idriji in vzorce čipk na znamkah pa je strokovno in hkrati zanimivo razložila Ivana Leskovec. Večer je lepšala pesem okteta Pr'farcji in občutena recitacija pesmi, ki jo je o idrijski klekljarici spesnil Engelbert Gangl, nekdanji profesor na prvi slovenski realki v Idriji.

Izid znamk z motivi idrijskih čipk v letošnjem letu je še posebej pomenljiv: letos mineva 120 let čipkarske šole v Idriji in 300 let od prvega znanega zapisa o klekljanju v Idriji. Tako smo tudi idrijski filatelisti in Pošta Slovenije prispevali k spominu in ohranjanju te najbolj zlahtne idrijske dediščine. Ta serija znamk s čipkami je najlepša in najštevilnejša, kar jih je bilo doslej s takimi motivi v svetu izdanih.

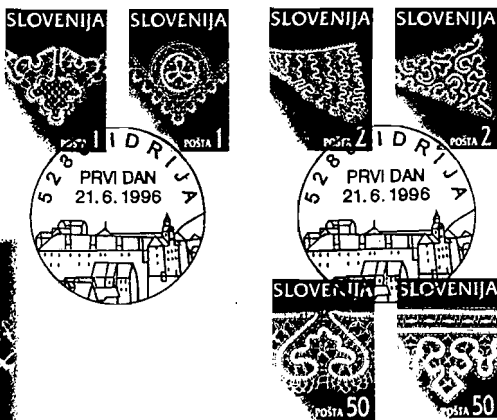
Za 15. čipkarski festival smo pripravili priložnostni poštni žig, priložnostni poštni ovitek z informacijsko vložno kartico in analogno razglednico, ki predstavlja staro idrijsko mestno jedro ter klekljarico za bulo. Obeležje je ubrano na že omenjene visoke jubileje klekljanja v Idriji in posvečeno spominu na prvo učiteljico klekljanja Ivanko Ferjančič.

Nikolaj Jereb
predsednik društva

Idrijska čipka

Idrijska čipka

IDRIJSKE ČIPKE NA SLOVENSКИH ZNAMKAH

Kdaj smo na Slovenskem začeli izdelovati klekljane čipke ne vemo natančno. Pisni viri o tej dejavnosti so nam na voljo šele od Valvasorja dalje, ki poroča o klekljaricah iz Ljubljane. Najstarejši doslej poznani dokument, ki izpričuje klekljarstvo v Idriji, pa je iz leta 1696. Torej praznujemo letos 300 - letnico prve omembe klekljanih čipk na Slovenskem.

Idrija prav gotovo pomeni v tej zvrsti obrti in umetnosti hkrati nekaj posebnega. Je zgodovinsko izpričan center in danes največje središče izdelovanja klekljanih čipk pri nas. V sami Idriji in njeni okolici se je

klekljanje močno razvilo in se ohranilo do današnjih dni; od kje pa je to znanje prišlo, ostaja odprto vprašanje. Verjetno je res, da so ga k nam prinesle žene rudarjev in rudniških strokovnjakov iz nemških in čeških dežel, ki so prihajali delat v idrijski rudnik.

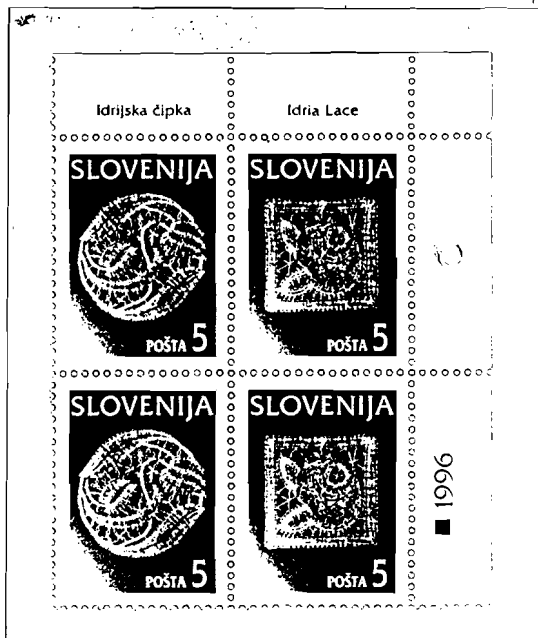
Čprav se je klekljarsko znanje širilo predvsem iz roda v rod, je bilo izredno velikega pomena uvajanje organiziranega poučevanja klekljaric v obliki tečajev in šol. Visoko strokovno in tehnološko znanje klekljaric je bilo namreč nujno potrebno, če so hotele s svojimi izdelki konkurirati na trgu. V tem pogledu je bila zelo pomembna ustanovitev čipkarske šole v Idriji leta 1876, ki s svojim delom vztraja še

danes. Letos torej praznujemo tudi 120- letnico te šole. Šola je tista, ki ne glede na povpraševanje na trgu ohranja in razširja med mlade rodove neizmerno bogastvo različnih tehnik klekljanja. Nekaj tipičnih razpoznavnih elementov, tehnik in oblik smo izbrali in jih upodobili na znamkah.

Pod nazivom IDRIJSKA ČIPKA so že v prejšnjem stoletju idrijski trgovci prodajali izdelke domačih klekljaric širom po Evropi pa tudi v novi svet. Pojem "idrijska čipka" danes najdemo v vsej evropski strokovni literaturi o čipkah.

Tehnika širokega risa se je kot način klekljanja v Idriji uveljavila in razširila po letu 1870. Njeno uvedbo povezujemo z Idriječanko Ivanko

Ferjančič (1850 - 1879), učiteljico klekljanja in ustanoviteljico čipkarske šole. Dotlej stavljeni čipke (torhon, pečne čipke, vejevke), izdelane z velikim številom klekljev, zamenjajo sklepljene čipke, v katerih prevladuje široki ris, izdelan s sedmimi pari klekljev.

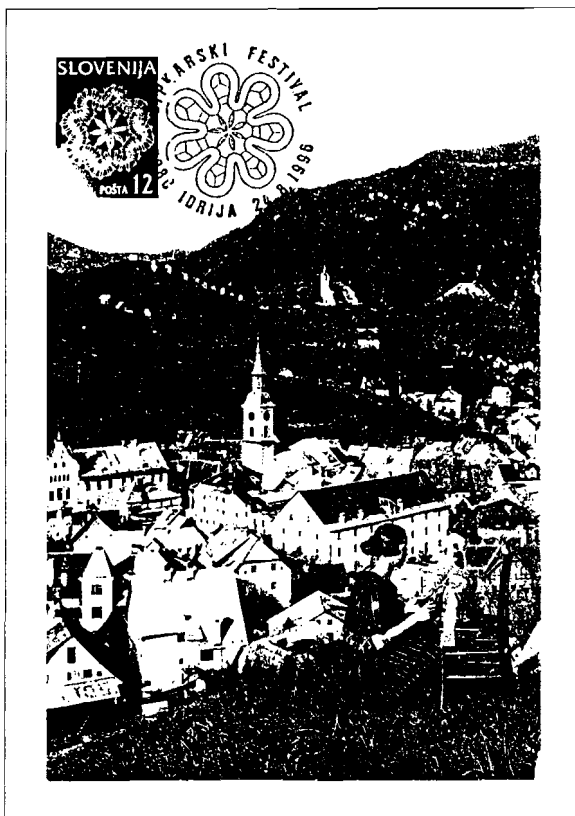
V začetnem obdobju so najbolj pogoste metrske čipke - poljubno dolg trak, v katerem se narisani vzorec ciklično ponavlja. Postopno se od 1870 dalje uveljavljajo tudi čipke zaključenih oblik (krog, kvadrat, oval). Pred koncem 19. stoletja so se izoblikovali nekateri vzorci, ki so sinonim za idrijsko čipko: rogljički, pogačke, križčevke, srčovke, bučke,... Ime daje vzorcu osnovni motiv, ki v čipki stilizira srce, križ, kroglo itd. Kot osnova oz. polnilo se v teh čipkah

pojavnjajo različne kitične in sukane mreže; kot izrazit reliefni poudarek pa so tu ribice. Motivne čipke in miniaturre se v prodajnih katalogih trgovcev pojavljajo na prehodu 19. v 20. stoletje. Praviloma so to vzorci, ki upodabljajo rastlinske in živalske motive, kot tudi človeške podobe. Posebnost med čipkami so miniaturre, kjer se na majhni površini pojavi več zahtevnih klekljarskih elementov ali tehnik. Izredno dodelano podobo čipkam daje kombinacija kitic in ribic, ki se dopolnjujejo v mozaične vzorce. Odlikujejo se po izredni natančnosti izdelave. Na tehnološki in oblikovni izgled čipke je sredi prve polovice 20. stoletja močno vplival italijanski trg, kajti Idrija po Rapalski pogodbi (1920) pripade Italiji. Namesto širokega se

pojavi ozki ris, izdelan s petimi pari klekljev. V začetnem obdobju še sledimo posnemanju motivov iz starih vzorcev s širokim risom (križčevke, ...), sicer pa se risba do skrajnosti poenostavi in opuščajo se mnoge zahtevne tehnike dela. Na jugoslovanski strani (Selška in Poljanska dolina s središčem v Železnikih in Žireh) do tako korenite spremembe ni prišlo.

Idrijske čipke so skozi vsa desetletja razvoja izdelovali iz lanenega sukanca, tako grobega kot tudi najfinejšega, v naravni ali beli barvi. Uporabljamo jih kot okras bivalnih in delovnih prostorov v obliki prtov in prtičkov, kot vštite v zavese, posteljno perilo in v druge tekstilije pa tudi kot sestavino oblačilnega videza - zlasti okras ženskih in otroških oblačil.

15. ČIPKARSKI FESTIVAL O IDRIJI, ČIPKAH IN JUBILEJIH

Ob letošnjem jubilejnim 15. čipkarskem festivalu v Idriji se spominjamo dveh pomembnih dogodkov, ki sta povezana s čipkami in našim mestom in katerih okrogle obletnice slavimo letos: 300 - letnico omembe klekljanja v Idriji in 120 - letnico ustanovitve tukajšnje čipkarske šole.

Najstarejši doslej znani dokument oz. arhivski vir, ki izpričuje čipkarstvo na Slovenskem govori prav o čipkah iz Idrije in je iz leta 1696. Govori o tujcih, ki so vedno pogosteje obiskovali Idrijo. "Med njimi so bili predvsem podeželski kramarji. obojega spola, ki so prinašali v Idrijo živež v zameno za čipke; te

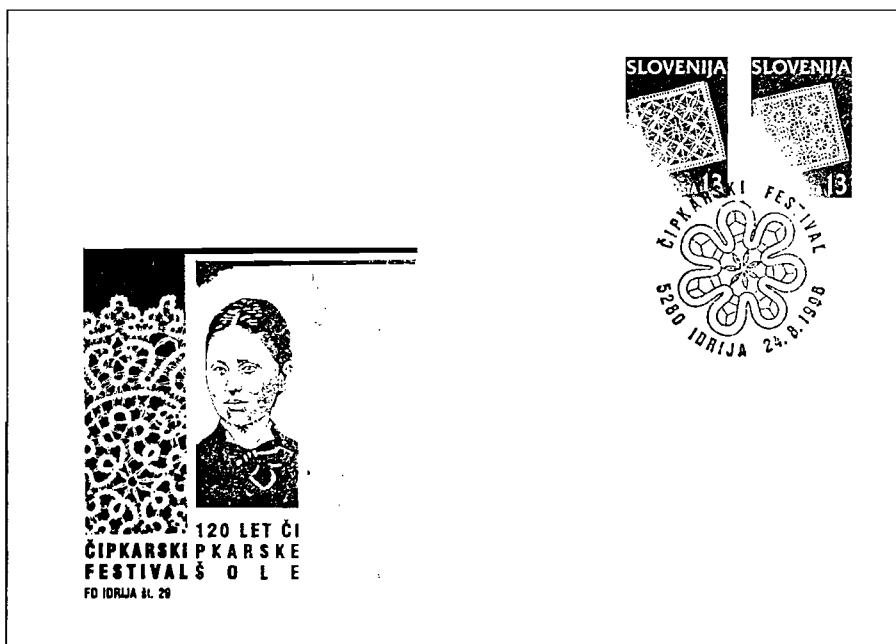
so nakupovali od idrijskih klekljaric. S pretvezo, da se v Idriji mudijo po kupčijskih poslih, so tu ostajali po dva, tri ali več dni, zraven pa, ko se jim je pokazala ugodna prilika, so popolnoma neopaženi odnašali iz Idrije mnogo očiščene, pa tudi neočiščene rude, izbrane kose rude, cinober ter živo srebro, kar so potem prodajali trgovcem z živim srebrom." Da bi krajo zmanjšali, so uvedli zelo stroge ukrepe glede gibanja tujcev v Idriji, neposlušnim domačinom, ki bi jim nudili streho nad glavo, pa so pretile hude kazni. Vendar se je kraja živega srebra po kramarjih z idrijskim čipkami nadaljevala. Leta 1730 je bil v Idriji velik proces proti samozvanim prekupčevalcem z živim srebrom, v katerega je bila vpletena tudi "neka Melhiorca vaška potovka, doma s Tolminskega, ki je v Idrijo prinašala živež v zameno za čipke".

Dokument, ki ga hrani Hofkammerarchiv na Dunaju, je odkrila dr. Marija Verbič znana zgodovinarica in raziskovalka idrijskega rudnika in je prvič o njem pisala leta 1969 v reviji Kronika (3/1969).

Za nepredek in razširitev čipkarske, natančneje, klekljarske obrti pri nas pa je bilo potrebno še marsikaj storiti. Najpomembnejše je bilo izobraževanje klekljaric. Tako je bila prva tovrstna šola na današnjem slovenskem ozemlju odprta v Ljubljani že leta 1763 (z delom pa je v resnici pričela šele 1764), torej pred 233 leti. Ustanovila jo je cesarica Marija Terezija. Njen glavni namen je bil, da se preproste kranjske klekljarice izučijo fines in umetnosti te obrti. Z Dunaja je prišla prva klekljarska učiteljica Marija Ana Seipova, sicer rojena Ljubljančanka. Šolo je v štirih letih delovanja obiskovalo približno 200 deklet in "Idričanke po vsej verjetnosti šole niso obiskovale". Jeseni 1768 je bila šola ukinjena in prenešana v Gradec.

Ker poskus s čipkarsko šolo v Ljubljani ni uspel, se je pozornost komerčnega kongresa usmerila na Idrijo, kjer je bilo čipkarstvo močno razširjeno.

Kar so klekljarice izdelale so krošnjariji in trgovci prodali. So pa vztrajali pri svojem zaslužku in so klekljaricam često slabo plačevali, jih izkoriščali. Tudi zato, da bi na področju prodaje oz. cen vzpostavili red, predvsem pa, da bi vzgojili več dobrih klekljaric, je bila v Idriji 17. 10. 1876 ustanovljena čipkarska šola. Poleg rednih učenk je šolo v začetku obiskovalo tudi okrog 100 deklet in žena, da so se izpopolnile v svojem znanju.

Kot prva učiteljica klekljanja je bila v Idriji nameščena Ivanka Ferjančič iz znane družine Ferjančičevih. Oni veljajo za izumitelje novega načina klekljanja s sedmimi pari klekljev, ki se je zelo priljubil in obdržal med čipkaricami.

Ker se je klekljanje močno razširilo tudi v okolici Idrije, so tam organizirali tečaje, postopoma pa ustanovili oddelke šole v Izoli (1883), Soči (1884), na Otlici (1885), v Čepovanu (1891), v Bovcu (1896) ter Horjulu in Cerknem (1900). Osrednji zavod za čipkarstvo na Dunaju pa je ustanovil še šolo v Žireh (1906), Železnikih (1907), na Trati in Sovodnju (1909).

Od ustanovitve dalje je čipkarska šola v Idriji doživela več sprememb. Podrejena je bila trgovskemu ministrstvu, 1882 pride pod upravo ministrstva za uk in bogočastje, 1900 pa pod ministrstvo za javna dela. Strokovni nadzor nad njo je najprej opravljala Nadzorni komite z Dunaja. V letih 1881 do 1894 je bil na mesto nadzornika postavljen vodja ljudske šole v Idriji Jakob Inglič, leta 1895 pa Ivan Vogelnik, ki postane tudi ravnatelj čipkarske šole. Bil je osebnost, ki je šolo in njeno znanje pripeljal v sam vrh. Ker je Vogelnik postal tudi vodja Zentralspitzenkursa, dveletne izpopolnjevalne šole za učiteljice na Dunaju, je idrijsko znanje posredoval tja in še naprej. Na Dunaju so poučevale nekatere idrijske učiteljice. Nekaj Idrijčank pa je po končanem šolanju na Dunaju učilo klekljanje drugod po Avstriji.

V zadnjem času pa je iz želje, da bi idrijsko čipko predstavili širšemu okolju na primeren način zrasel čipkarski festival. V juliju 1955 so se v idrijski Mejci prvič zbrale klekljarice vseh generacij in se pomerile v mojstrski obrti. Naslednje leto so prišle še v večjem številu in bile razdeljene v dve skupini: tiste, ki so izbrale zahtevnejši vzorec in tiste ki so vzele nekoliko lažjega. Čipkarski festival leta 1958 je bil sklepno dejanje turističnega tedna, v katerem so se zvrstile številne prireditve. Po krajšem časovnem presledku je 17. in 18. julija 1965 mesto obiskovalcem ponudilo tretji čipkarski "praznik", ki ga je popestrila čipkarska razstava v osnovni šoli. Po več kot 20 letih je gospod Marijan Beričič, takratni direktor podjetja Čipka Idrija, ki je leta 1986 obeležilo 40 letnico delovanja, spodbudil ponovno oživitev festivala. Etnološka prireditev si je tako zagotovila svoj prostor v turistični podobi mesta in v srcih domačinov. Vsako leto privabi številne tekmovalce, ki si poleg tradicionalnega tekmovanja v klekljanju ogledajo zgodovinska, kulturna in naravna bogastva Idrije. "Čipkarski festival rekordov" avgusta 1990 je bil posvečen 500 - letnici rudnika in mesta Idrije. Prireditev je bila temu primerno zanimiva in se je raztegnila na 2 dni. Od spremljajočih dejavnosti je bilo največ zanimanja za ogled rudniškega podzemlja, razstavo čipk v Mestni galeriji in prenovljen grad Gewerkenegg. Posebno pozornost so pritegnile učenke Čipkarske šole z demonstracijo klekljanja na mestnih ulicah.

Čipkarski festival je bil hkrati priložnost za srečanje pobratenih mest Aumetza in Idrije. Med več kot 200 tekmovalci so sodelovale tudi gostje iz Aumetza, ki so se klekljanja naučile na tečaju v Idriji in danes že same poučujejo mlajše. Avgusta 1993 je bilo v času festivala ustanovljeno Združenje slovenskih klekljaric in vseh, ki imajo radi čipke, ki se je kasneje vključilo v Mednarodno organizacijo za klekljane in šivane čipke OIDFA. Lanski 14. čipkarski festival je minil v znamenju dežja, ki je pregnal 53 udeležencev tekmovanja iz Slovenije, Italije, Avstrije in Francije v prostore Čipkarske šole. Tam si je bilo mogoče ogledati še razstavo čipk iz treh pomembnih centrov: Žirov, Železnikov in Lipoglave.

In kaj bo prinesel letošnji 15. Čipkarski festival?

Bogato enotedensko dogajanje v mestu, ki se bo poklonilo pred eno največjih mojstrov in človeških rok, ČIPKO, in ji dopustilo, da se razživi v vsej svoji 300-letni lepoti in 120-letnem hrepenenju, ujetem znotraj zidov Čipkarske šole.

Ivana Leskovec, dipl.etnolog
Mírjam Gnezda, študentka etnologije

IDRIJA IMA MED NAJRAZLIČNEJŠIMI ZNAMENITOSTMI TUDI TAKO, KI JO LAHKO OPIŠEMO KOT NAJLEPŠO. TO JE ČIPKA. IDRIJSKA ČIPKA PRAZNUJE LETOS VRSTO POMEMBNIH JUBILEJEV:

300 LET P
120 LET ČIPKARSKE ŠOLE
ČIPKARSKI FESTIVAL ŠOLE
FESTIVAL ŠOLE

Najprivlačnejši je turistična prireditev imenovana ČIPKARSKI FESTIVAL. Prireditev, obogatena s kulturnimi, predvsem pa etnološkimi elementi, na zanimiv način predstavlja in popularizira čipke in klekljanje.

Najpomembnejši je 120 - letnica neprekinjenega delovanja idrijske čipkarske šole, katere ustanoviteljica je bila Ivanka Ferjančič. Šela s svojim vztrajanjem ohranja bogastvo znanja med mladimi rodovi.

Najstarejši je 300 - letnica pisanega vira, ki izpričuje izdelovanje klekljanih čipk na Slovenskem. Zapis govori o čipkah in klekljaricah iz Idrije.

Ivana Leskovec, dipl. etnolog

BALTHASAR HACQUET V IDRJI

Letošnjo spominsko ovojnico, izdano 22. junija, smo posvetili Balthasarju Hacquetu, ki je v letih 1766 - 1773 služboval v Idriji kot rudniški kirurg. Ovojnico z žigom in informativnim vložkom (tekst J.Kavčič) je oblikoval član društva Silvij Bajc. Uporabil je Hacquetov portret (grafika v Narodnem muzeju v Ljubljani) in njegovo upodobitev Idrije iz leta 1781.

Balthasar Hacquet (1739/40 - 1815), znameniti francoski (bretonski) naravoslovec in razsvetljenec, je obvladoval kakih 10 znanstvenih področij. Ukvarjal se je z mineralogijo, geologijo, botaniko, zoologijo, medicino, kemijo, metalurgijo, rudarsko tehnologijo, geografijo in etnologijo. V mladih letih si je nabiral kirurške izkušnje v raznih vojskah, vse življenje pa je veliko potoval in raziskoval številne dežele, med njimi zlasti slovenske pokrajine.

Kot 26-letnega vojaškega kirurga ga je - podobno kot 12 let prej slavnega Scopolija - poslal v Idrijo sam načelnik avstrijske zdravstvene službe in cesaričin osebni zdravnik Gerhard van Swieten. Hacquet je v svoji avtobiografiji zapisal, da se je odločil za Idrijo "zaradi naravoslovnih raziskav, zaradi znamenitega rudnika živega srebra, pa tudi zato, ker je tam živel sloveči Scopolij." Rudniško ravnateljstvo se je, tudi zaradi izkušenj s Scopolijem, branilo preveč znanstveno usmerjenega kirurga, češ da ne zna deželnega jezika - a van

Balthasar Hacquet

FD IDRJA št. 28

Swieten je direktorja Inzaghija zavrnil, češ da "vsak pameten človek bolj upošteva mutastega kirurga, ki je več v svoji stroki, kakor nevedneža, ki ne zna drugega kakor čvekati".

Hacquet je prišel v Idrijo 20. septembra 1766. O svojih predhodnikih (kirurgih - ranocelnikih) je kritično zapisal, da "niso znali kaj več kot ljudi briti, jim nastavljati rožičke, puliti zobe in puščati kri, uravnnavati zlome in izpahe, prevezovati rane in pripravljati zdravilne obliže". Hacquet je bil - po mnenju zdravstvenih zgodovinarjev - tedaj edini na Slovenskem, ki je na primer znal strokovno neoporečno izvesti operacijo sive mreine na očeh. V Idrijo je bil nastavljen tudi zaradi svoje znane porodničarske spretnosti. Kot "kirurg" je bil podrejen "fiziku" (rudniškemu zdravniku), kajti tedanji kirurgi so smeli zdraviti le zunanje poškodbe, medtem ko je bil za notranje bolezni pristojen samo zdravnik. Od tu so izvirali občasni nesporazumi z zdravnikoma Scopolijem in Kneejem in lekarnarjem Freyerjem.

Vodilni rudniški uslužbenci so v tistih časih prejemale kar solidne dohodke. Hacquet je dobival plačilo od rudnika in bratovske skladnice, na razpolago pa je imel tudi brezplačno stanovanje in drva za kurjavo. Za britje, striženje in puljenje zob mu je vsak delavec odstopil letno po eno dnino.

Njegovo zdravstveno udejstvovanje v Idriji je bilo raznoliko in plodovito. Ob jamskih požarih je učinkovito pomagal rudarjem, ki so staknili hude opekline. Usposabljal je babice in

FD IDRJA št. 28

Balthasar Hacquet

1739/40 - 1815

Bil je široko razgledan in prosvetljen znanstvenik nemirnega duha, po rodu iz francoske Bretanije. Ukvarjal se je z mineralogijo, geologijo, botaniko, zoologijo, kemijo, metalurgijo, rudarsko tehnologijo, geografijo, etnologijo ter s humano in veterinarsko medicino. Kot svetovljan je bil povezan z mnogimi akademskimi ustanovami in znanimi osebnostmi po Evropi. Prepotoval je večino evropskih dežel in sistematično raziskoval tudi slovenske pokrajine, med prvimi zlasti naš alpski svet.

Na slovenskem je deloval kar 21 let. Hitro se je naučil našega jezika in v svojih naravoslovnih delih uporabljal veliko slovenskih krajevnih, rastlinskih in živalskih imen. V letih 1766 - 1773 je služboval v Idriji kot rudniški kirurg. Po odhodu iz Idrije je bil do leta 1787 profesor anatomije, fiziologije, kirurgije in porodništva v Ljubljani, poklicno kariero pa je nadaljeval kot univerzitetni profesor v Lvovu (1787 - 1803) in Krakovu (1803 - 1810).

Leta 1781 je v Leipzigu izšel drugi del njegove znamenite knjige ORYCTOGRAPHIA CARNIOLICA, ki vsebuje kar 124 strani obsegaajoč opis Idrije in živorebrovega rudnika. Med drugim je opisal geološko zgradbo rudniča, kar 104 različne cinašarioni in samorodni živim srebrcom prepojenih kamnin, rudniške postopke in naprave ter pohvalil urejenost podjetja in spretnost rudarjev. Zanimive so te ilustracije, med katerimi je najbolj znana upodobitev Idrije v njegovem času.

Kraljevi medicinski službi v Parizu je leta 1784 izročil spomenico, v kateri je opisal zdravljenje merkurializma pri idrijskih rudarjih.

Janez Kavčič

skrbel za premeščanje prizadetih delavcev (merkurializem) na lažja delovna mesta. Dnevno je povprečno obdelal okrog 10 pacientov - rudarjev, ob njih pa še nekaj njihovih svojcev in upokojencev. Naj spomnimo, da sta zdravnik in kirurg (Scopoli in Hacquet) tedaj sama v Idriji oskrbovala okrog 3000 (!) zavarovancev s celotnega idrijskega, kameralnega gospostva. Hacquet je v svojih spomnih potožil, da je imel v Idriji kot razsvetljenec težave s "črnosuknježi, menihi in nevednim prebivalstvom", čeprav je svojo službo odgovorno opravljal. Ko je prišel v Idrijo, je s svojim denarjem nakupil za 120 goldinarjev raznih kirurških instrumentov, kar ni bilo malo, saj je prejemal 660 goldinarjev letne plače, pravzaprav vseh dohodkov. Od oblasti je zahteval denar za nove nakupe, žal brez uspeha, tako da je ob odhodu iz Idrije (1773) svoje lastne pripomočke prepustil nasledniku. Hacquetov seznam željenih instrumentov je bil naslednji: razni instrumenti za očesne operacije, za operacijo sive mrežnice, instrumenti za amputacije, za traheotomijo (prerez sapnika), za operacijo kile in za porodniške posege.

Kraljevi medicinski službi v Parizu je leta 1784 izročil spomenico, v kateri je opisal zdravljenje merkurializma pri idrijskih rudarjih. Delo, ki je veljalo za izgubljeno, so leta 1985 našli v arhivu pariške akademije znanosti.

Ob službi je Hacquet veliko botaniziral po idrijski okolici in pošiljal zanimive rastline botanikom na Dunaj, tako na primer kranjski jeglič in kranjski mleček. V svojih spisih je uporabljal izvirna slovenska imena rastlin, živali in krajev.

Svojo vsestransko domiselnost je potrjeval z uspelimi praktičnimi rešitvami. Po svoji zamisli je na primer dal splesti in konservirati jamsko vrv, ki se je tako dobro obnesla, da so njegov postopek uporabljali še 80 let, do sredine 19. stoletja, vse do uvedbe jeklenih pletenic. Omenjena vrv je tehtala kar 1300 kilogramov, saj so z njo dvigali izvozni zaboj (sod - "tona") s 300 kilogrami rude. Vrv so izdelali na sledeč način: po 96 kit bolonjske konoplje so štirikrat povezali v 384 pramen, iz katerih so spletli 12 vrvi v 3 stremena; orjaško vrv so nato konservirali z razgreto mešanico terpentina, lanenega olja in smole.

Najobsežnejše Hacquetovo znanstveno delo je *ORYCTOGRAPHIA CARNIOLICA*, ki je v štirih knjigah izhajala več let. Idriji je posvečen drugi del, ki je bil izdan v Leipzigu leta 1781. Zahtevno besedilo je iz nemščine prevedel pokojni dr. Jože Pfeifer in je bilo delno objavljeno leta 1989 v Idrijskih razgledih. Hacquet je v uvodu pohvalil vzorno ureditev rudniških obratov, zlasti varnost, red in čistočo v jami. Opisal je naselje, okolico in geološko sestavo rudišča. Idrijo je predstavil kot "prijazen, čist in lep kraj". Pohvalil je rudarje, ki niso bili le dobri kopači, temveč tudi tesarji in zidarji - skratka najboljši v monarhiji. Dotaknil se je delavskih razmer in jih razmeroma ugodno ocenil: rudarji so imeli relativno dobre mezde, prejemali žito iz rudniškega magazina in bili deležni zdravstvene zaščite. V predelih samorodnega živega srebra so v jami delali le po 6 ur, oslabele rudarje pa so premeščali k lažjim zunanjim opravilom. Hacquet je grajal pretirano pitje vina v Idriji (80 litrov x 3000 prebivalcev letno) in priporočal bolj hranljivo pivo.

Posebej velja poudariti, da obsega celotni tekst o Idriji in rudniku kar 124 strani. Hacquet je opisal 104 različke cinabaritnih rud, metalurške postopke in tehniške naprave, na primer klavže. Knjigo je obogatil s 14 bakrorezi, ki prikazujejo mestno panoramo, profil rudnika, peči za žganje rude, rake in klavže, itd.

Kot motto sicer nemško pisanemu delu je postavil slovenski stavek: "Brez vse želje eniga dobička, inu brez neresnice, ampak iz zgolj nagnjenja to povedati, kar se je vidilu inu skusilu; iz ljubezni pruti eni deželi tiga narmogočnijšega inu nar bel razširjeniga ludstva od tiga Stariga Svejta."

Janez Kavčič, prof.

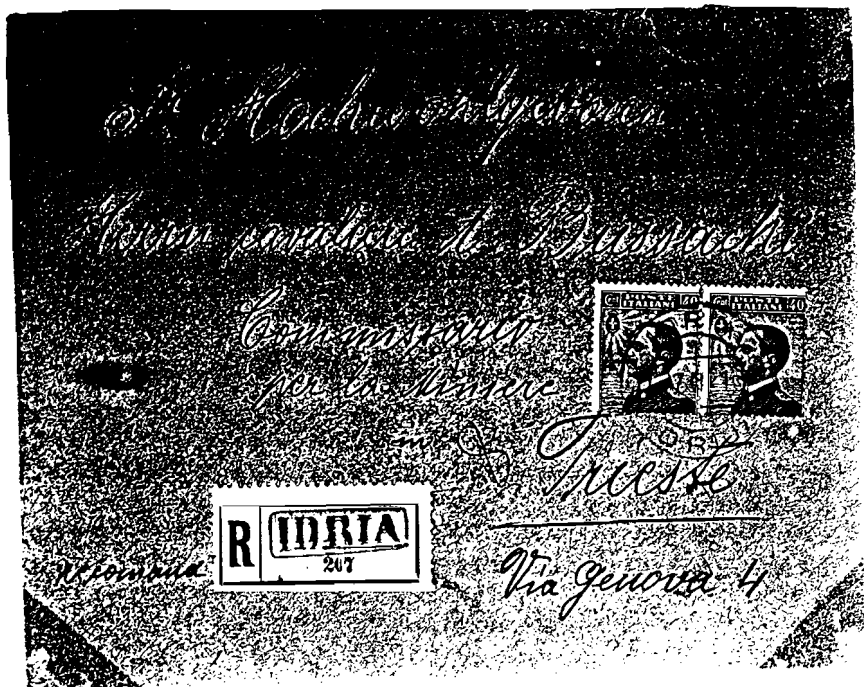
ZANIMIVOSTI POŠTNE ZGODOVINE

Druckort Nr. 420.

auf 786 de 1870.

Aufgabs-Receipte.	
Ueber 1	Lef <i>Bur</i>
im Werthe	9 1/2 fl. 20 kr. gewogen Pf: 2 2/10 Loth; welche Sendung
zur Beförderung unter der Adresse:	
<i>A. B. Langirke Jun. Mannpfad</i>	
am heutigen Tage hiervort richtig abgegeben worden ist.	
R. S. Postamt:	IDRIA am 14 ten 1870 <i>Blamna</i>
In Franco-Gebühr:	fl. kr.
Für ein Retour-Receipte:	fl. kr.
Zusammen:	fl. kr.
Der Empfänger hat an Porto zu entrichten:	fl. kr.
Nachnahme	fl. kr.

Strasch

potrdilo), telegrame in izjemoma še za R - nalepke kmalu po tem ko so idrijsko pošto prevzeli Italijani

Naj bo že kakorkoli: žig je omembe vreden, saj je delček mozaika poštne zgodovine Idrije.

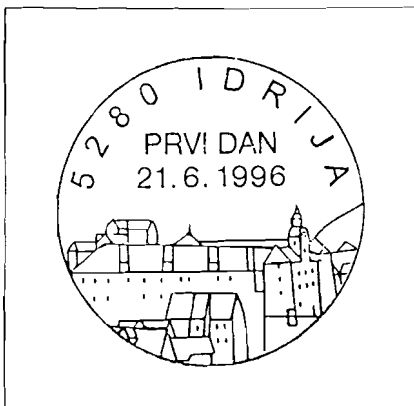
Stanko Majnik

*****:~

vabi vse filateliste na svoja redna srečanja,
ki so vsako nedeljo od 9^h do 11^h
v prenovljeni stari osnovni šoli, Prelovčeva 2,
v prostorih, ki nam jih brezplačno
nudi Avto Moto društvo Idrija.

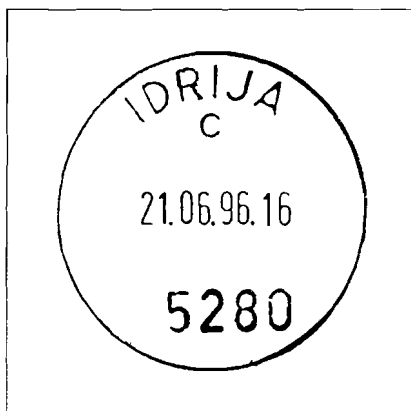
ŽIGI POŠTE 5280 IDRIJA OB IZIDU ZNAMK Z IDRIJSKO ČIPKO

Avtor žiga "prvi dan" in ilustriranega poštnega žiga s premičnim datumom je slikar Nande Rupnik, ki je uspešno in estetsko oblikoval že mnoga spominska obeležja idrijskega Filatelističnega društva.

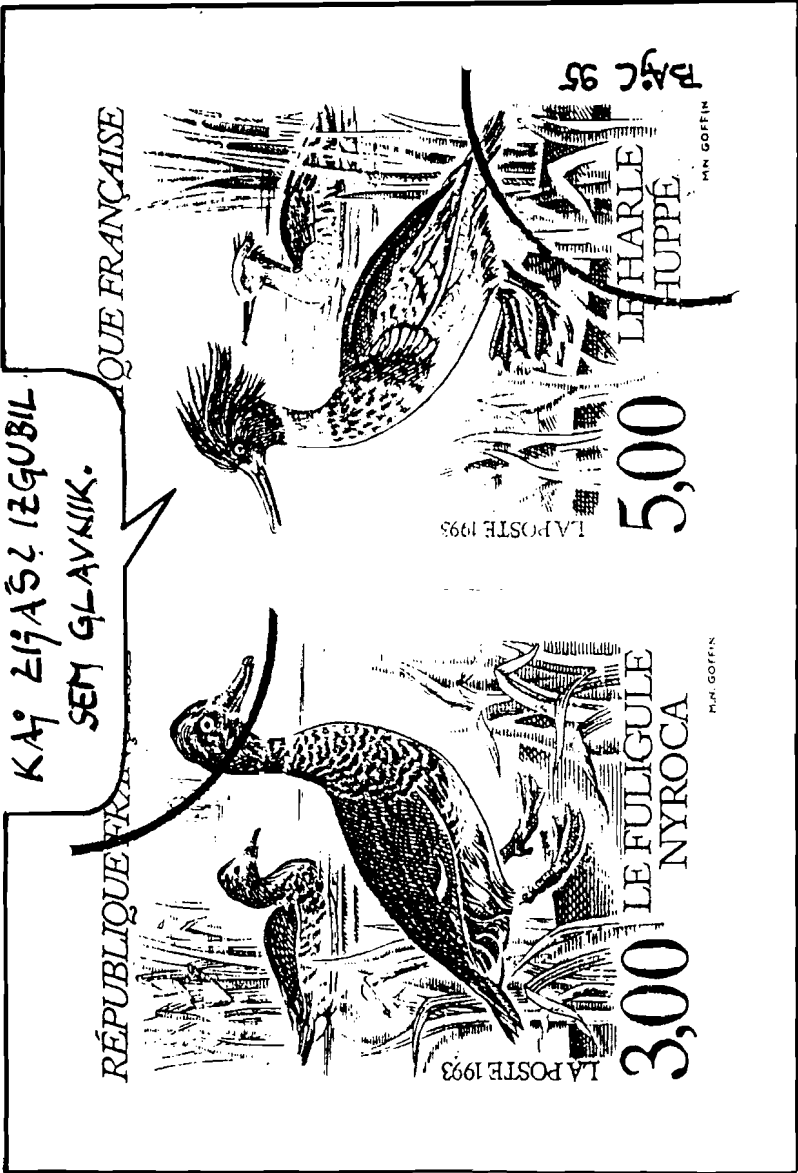
Na obeh žigih je prikazana stilizirana podoba idrijskega gradu Gewerkenegg in nekaj značilnih idrijskih hiš. Grad je prikazan iz drugega zornega kota kot običajno, kar je omogočilo dati, nasproti grajski gmoti, poudarek tudi idrijski hiši.

21. 6. 1996 smo imeli na idrijski pošti na voljo kar

tri poštne žige: priložnostni poštni žig "prvi dan", ilustrirani poštni žig s premičnim datumom, ki je bil prvi te vrste v samostojni Sloveniji in so ga prvič uporabljali ta dan, seveda pa je bil istega dne v uporabi tudi običajni žig pošte 5280 Idrija.

FILATELISTIČNA KARIKATURA
SILVESTRA BAJCA

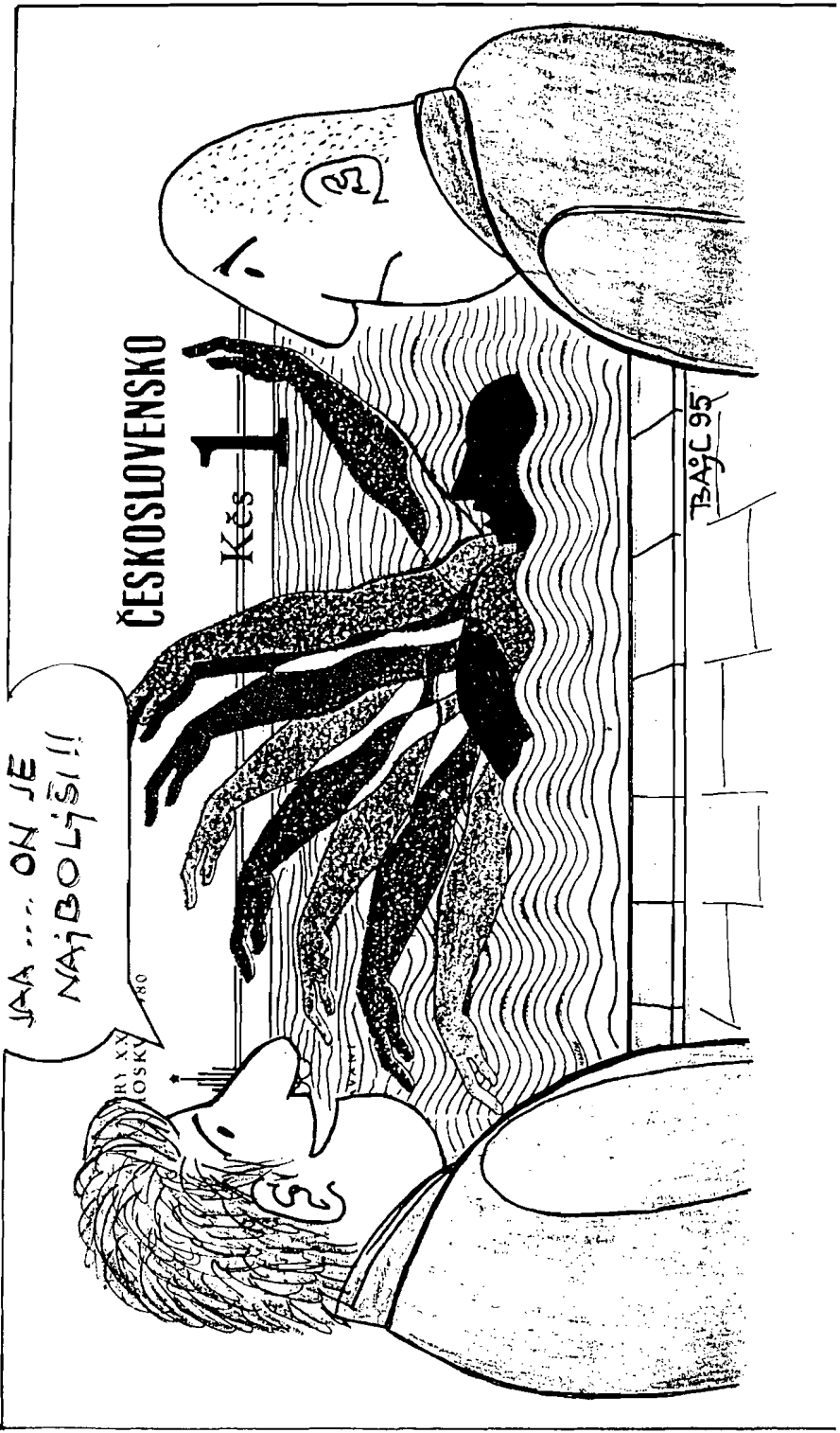
JAA ... ON JE
NAJBOLYŠII !!

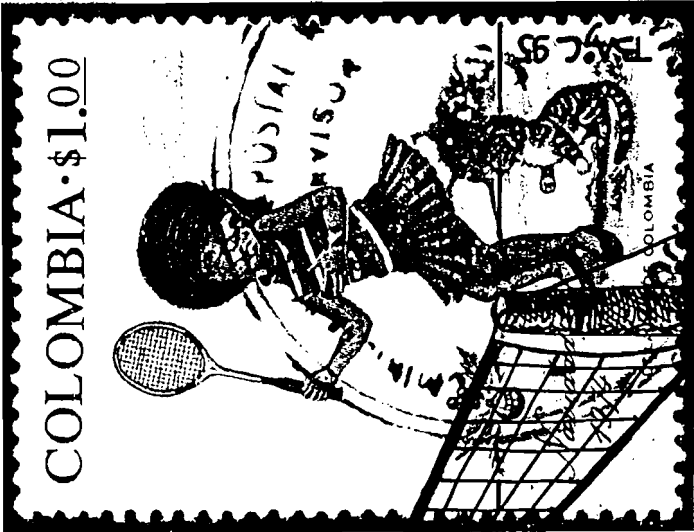
RY XX
LOS KY 780

ČESKOSLOVENSKO

Kčs 1

TRAC 95

Pri izdaji in promociji redne serije znamk z motivi idrijskih čipk so našemu društvu pomagali :

- OBČINA IDRIJA
- UPRAVNA ENOTA IDRIJA
- PERFECTA, IDRIJA
- KOLEKTOR, IDRIJA
- MERCATOR, IDRIJA
- ROTOMATIKA, SPODNJA IDRIJA
- RŽS, IDRIJA
- PROKOS, IDRIJA
- BRUS TRANSPORT, SPODNJA IDRIJA
- MARKLES, CERKNO
- MLINOTEST - PEKARNA, IDRIJA

Za materialno podporo se vsem iskreno zahvaljujemo !

Idrija ima med najrazličnejšimi znamenitostmi tudi tako, ki jo lahko opišemo kot najlepšo. To je čipka. Idrijska čipka pa praznuje letos vrsto pomembnih jubilejev:

ČIPKARSKI FESTIVAL

Najprivlačnejši je 15. ČIPKARSKI FESTIVAL, turistična prireditev, ki z etnološkimi in kulturnimi elementi popularizira klekljanje.

120-LETNICA USTANOVITVE ČIPKARSKIH ŠOLE

Najpomembnejši je 120-letnica neprekinjenega delovanja idrijske čipkarske šole, ki že desetletja prenaša znanje mladim.

300 LET PRVEGA ZAPISA O IDRIJSKIH ČIPKARICAH

Najstarejši je 300-letnica pisanega vira, ki izpričuje klekljanje čipk na Slovenskem, govori pa prav o klekljaricah v Idriji.

Tekst: Ivana Leskovec
Slika: Silvester Bajc